SÁMIRÁÐÐI
SAAMELAISNEUVOSTO
SAMERÅDET
СОЮЗ САМОВ
SAAMI COUNCIL

27-01-2022

Eduskunnan Perustusvaliokunta

HE 274/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun ja 11 §:n muuttamisesta

Saamelaisneuvoston lausunto perustusvaliokunnalle saamelaiskäräjälain muuttamisesta

Saamelaisneuvosto on jo vuodesta 1956 lähtien työskennellyt saamelaisten oikeuksien ja kulttuurin puolesta ja oli myös mukana ajamassa saamelaiskäräjien perustamista. Nyt koemme, että saamelaiskäräjät ovat uhattuna ja saamelaisten oikeutta vapaaseen, poliittiseen järjestäytymiseen rikotaan.

Perustuslakivaliokunnan kannalta merkittävin seikka saamelaiskäräjälain suhteen on se, että saamelaiset tunnustetaan perustuslaissa alkuperäiskansaksi.

Toivon, että tämän valiokunnan jäsenet ovat syvällisesti miettineet ja sisäistäneet tämän kauaskantoiset seuraukset. Erityisesti, kun asiaa tarkastellaan kansainvälisen oikeuden näkökulmasta.

Kaikille kansoille kuuluu itsemääräämisoikeus - myös alkuperäiskansoille.

Alkuperäiskansan kohdalla oikeus itsemääräämiseen tarkoittaa tietynlaisen autonomian toteuttamista. Tämän toteuttamista saamelaiskäräjälaki määrittää sekä pyrkii tekemään niin perustuslain hengessä.

Itsemääräämisoikeus on perusoikeus. Suomen eduskunta ei voi siis päättää, että saamelaisilla ei olisi itsemääräämisoikeutta. Eduskunta voi ainoastaan päättää, kuinka se tätä oikeutta joko kunnioittaa, tai kuinka räikeästi se sitä rikkoo.

Nyt sitä rikotaan räikeästi.

Suomessa ei olla ratkaistu saamelaisten maaoikeuksiin koskevia kysymyksiä. Suomen tapauksessa sen sijaan on pyritty turvaamaan saamelaisten kulttuuriset oikeudet ja oikeus käyttää alueita perinteiden mukaisesti. Tämän johdosta on ensisijaisen tärkeää, että meillä on toimiva ja uskottava kulttuurinen itsehallintoelin.

Čállingoddi/Sekretariat/Sihteeristö/Secretariat/Секретариат
Postboks 162
N-9735 Kárášjohka/Karasjok, Norway
saamicouncil@saamicouncil.net
saamicouncil.net
Tel. +47 950 25 926

Saamelaiskäräjien täysistunto antoi historiallisen merkittävän tuen saamelaiskäräjälaille. Saamelaisten edustuselimen kanta on siis selvä: Lakia voisi pitää “saamelaisten perustuslakina” ja se meni läpi “perustuslain säätämisjärjestyksessä”, eli yli ⅔-osan enemmistöllä. Tarkemmin ottaen noin 80% kanntauksella.

Saamelaisen kansalaisyhteiskunnan edustajana haluan myös huomauttaa, kuinka 11 saamelaista kansalaisjärjestöä on yhteisesti ilmaissut tukensa lakiuudistukselle. Tarkoitan niitä järjestöjä, jotka ovat työskennelleet saamelaiskulttuurin hyväksi vuosikymmeniä, en järjestöjä, jotka on perustettu vaikkapa toissa vuonna.

3 § on yksiselitteinen: on saamelaisten sisäinen asia päättää, ketkä kuuluvat osaksi kansaan. Tätä ei voi muulla tapaa ratkaista, rikkomatta saamelaisten oikeutta itsemäärittelyyn.

Siinä vaiheessa, kun suomalaiset määrittelevät, mitä saamelaisuus on, muuttaa koko termi merkityksensä. Silloin ei puhuta saamen kansasta, vaan fiktiosta, jolle sepitetään haluttu sisältö. Silloin puhutaan siitä, mitä suomalaiset haluavat saamelaisuuden olevan.

Ainoa asia, jonka voi saavuttaa sillä, jos suomalaiset pakottavat saamelaiskäräjille ihmisiä, joita me emme pidä saamelaisina, on koko instituution uskottavuuden romuttaminen.

Olisi kansainvälinen selkkaus, jos saamelaiskäräjät eivät enää edustaisi saamelaisia. Tämä on estettävä, ja ratkaisun avaimet on käsillä.

9 § on sangen maltillinen pyrkimys tuoda kansallinen lainsäädäntö lähemmäs kansainvälisen oikeuden vaatimaa tasoa. On oikeudellisesti kestämätöntä, jos kansallinen lainsäädäntö jää merkittävästi kansainvälisen oikeuden tason alle. Kansainvälinen oikeus vaatii osallistamaan alkuperäiskansaa päätöksentekoon perinteisillä alueillaan ja arvioimaan vaikutuksia alkuperäiskansan kulttuuriin ja elinkeinoihin. Tähän Suomi tarvitsee saamelaiskäräjiä.

Lakiuudistus toisi proseduraalista selkeyttä ja ottaisi askeleen lähemmäs kansainvälistä standardia: vapaata, tietoon perustuvaa ennakkosuostumusta. Lakiuudistus perusteluineen lisää selkeyttä, milloin käräjien kanssa on neuvoteltava. Ei jokaista yksittäistä tapausta toki voi nimetä erikseen.

Jotkin kunnat ovat säikähtäneet, että tämä antaisi liikaa valtaa saamelaiskäräjille. Pyydän, lukekaa perustelut. Ei tässä vaiheessa enää auta toistella harhaluuloja. Kuntien tulee osallistaa saamelaisia päätöksentekoon. Saamelaisalueen kunnilla on vastuu siihen.

En pidä sitä yhtään huonona asiana, jos joillakin Saamelaisalueen kunnilla on kasvukipuja, kun ne ottaa pieniä askelia dekolonisaation tiellä.

Näin loppua kohden muutama huomio saamelaisten oikeudellisesta asemasta ja sen kehitysnäkymistä:

Korkein oikeus Utsjoen ja Vetsijoen kalastusrikkomustapauksissa on osoittanut, että Suomen kansallinen lainsäädäntö ei saamelaisten oikeuksien osalta ole linjassa perustuslain kanssa. Perustuslakivaliokunta on linjannut moneen otteeseen mm. saamelaisten perinnekalastuksen perustuslaillisesta suojasta - nyt tästä on korkeimman oikeuden linjaus.

Ensimmäistä kertaa Korkein oikeus on linjannut tarkemmin saamelaiskulttuurin harjoittamisen perustuslaillisen suojan sisällöstä. Maa- ja Metsätalousministeriö on epävirallisesti arvioinut, että Korkeimman oikeuden päätös tulee vaikuttamaan noin 30 lakiin, joita siis tulee päivittää saamelaisten oikeuksien suhteen. Tulee vaatimaan vuosien työtä turvata saamelaisten kulttuuriset oikeudet lainsäädännössä.

Koska Suomessa ei ole halukkuutta ratkaista saamelaisten materiaalisia oikeuksia, on ensisijaisen tärkeää varmistaa kulttuuristen oikeuksien toteutuminen. Edessä on valtava työ vahvistaa niitä raameja, joilla turvataan saamelaiskulttuurin edellytykset selviytyä ja kehittyä, samalla kun vastassa on ekokriisi ja Arktisen ilmaston katoaminen tulevien vuosikymmenten saatossa.

Suoraan sanottuna te ette tule pärjäämään tässä tehtävässä ilman saamelaiskäräjiä, joka on vakaalla pohjalla.

Lopuksi haluan vielä mainita sen, miten me olemme yhteisönä todella väsyneitä jauhamaan samoja asioita nyt jo toistakymmentä vuotta. Myöskään lain kriitikoilta ei ole tullut varteenotettavia muutosehdotuksia - kyse on yksinkertaisesti vain halusta jarruttaa.

Meillä olisi suuri toive päästä eteenpäin tästä raastavasta lakiprosessista, joten eikö olisi jo aika, että voidaan oikeasti tehdä töitä perustuslain hengessä, meidän kulttuurin ylläpitämisen eteen?

Aslak Holmberg
Puheenjohtaja